

POLSKIE TOWARZYSTWO TURYSTYCZNO-KRAJOZNAWCZE
ODDZIAŁ STOŁECZNY IM. ALEKSANDRA JANOWSKIEGO

BIWAK

BIULETYN KLUBU PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ
IM. ANIELI MICHAŁSKIEJ

NR 34

MARZEC 2025

175. ROCZNICA URODZIN
WŁADYSŁAWA MATLAKOWSKIEGO
1850-2025

**BIULETYN KLUBU PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ PTTK
IM. ANIELI MICHAŁSKIEJ**

NR 34 MARZEC 2025

175. ROCZNICA URODZIN WŁADYSŁAWA MATLAKOWSKIEGO 1850 -2025

WŁADYSŁAW MATLAKOWSKI

Wiesław Aleksander Wójcik

PAMIĘĆ O WŁADYSŁAWIE MATLAKOWSKIM

Włodzimierz Majdewicz

WŁADYSŁAW GĄSIENICA MAKOWSKI SENIOR

Włodzimierz Majdewicz

UROCZYSTOŚĆ W PANTEONIE PTTK

Elżbieta Sidorowska

WARSZAWSKIE ŚLADY ŻOŁNIERZY WYKLĘTYCH 1944-1956

Jan Piwnik

REZERWATY PRZYRODY W WARSZAWIE

Jan Piwnik

SZUFLADA KOLEKCJONERA

Redakcja

Redakcja Krzysztof Zarański, Marek Zarański, Daniel Wolborski

Okładka – Odznaka pamiątkowa autorstwa Włodzimierza Majdewicza

175. ROCZNICA URODZIN WŁADYSŁAWA MATLAKOWSKIEGO 1850-2025

W związku z przypadającymi w bieżącym roku rocznicami: 175. rocznicą urodzin i 130. rocznicą śmierci Władysława Matlakowskiego, pragniemy przypomnieć postać tego wybitnego lekarza chirurga, znawcy i miłośnika budownictwa oraz materialnej kultury Podhala, tłumacza szekspirowskiego *Hamleta*, autora prac naukowych z zakresu medycyny, etnografii i literatury, autora tekstów w geograficzno- etnograficznym miesięczniku „Wisła”, pierwszym w krajach słowiańskich piśmie o charakterze krajoznawczym¹. W 1991 r. ukazała się książka „MATLAKOWSKI Władysław (1850-1895). Źródła do biografii i bibliografia”. W obszernym wstępie autora, prof. dr hab. Janusza Kapuścika, znalazło się następujące zdanie: *wiele gałęzi nauki i sztuki ubiega się dzisiaj o zaszczyt, którą z nich Matlakowski najbardziej umiłował.*

Tę niezwykłą, a niestety zbyt mało znaną większości członków PTTK postać, przybliży tekst Wiesława Aleksandra Wójcika, Członka Honorowego PTTK, redaktora naczelnego rocznika „Wierchy” (związanego z Centralnym Ośrodkiem Turystyki Górskiej PTTK w Krakowie), który za zgodą autora publikujemy.

¹ „Wisła” – miesięcznik geograficzno-etnograficzny, wydawany w latach 1887-1905 i 1916-1917 w Warszawie. „Wisła” publikowała artykuły i rozprawy etnograficzne, antropologiczne, folklorystyczne, sprawozdania, recenzje, przekłady, bibliografię polską i obcą.

WŁADYSŁAW MATLAKOWSKI PRZEBIEG ŻYCIA I DORÓBEK

Urodził się 19 listopada 1850 r. w Warce, jako najstarsze z pięciorga dzieci Jana Mikołaja Matlakowskiego (1824-1897) i Jadwigi z Plecińskich (1830-1862). Ojciec był rolnikiem i młynarzem. Nie zdobył gruntownego wykształcenia, będąc jednak człowiekiem żądnym wiedzy, dużo czytał i miał ambicję, by wykształcić swoje dzieci. Matka Władysława pochodziła z rodziny mieszczańskiej.

Rozpoczynając naukę w miejscowej szkole w wieku 7 lat, Władysław, wyedukowany przez ojca, umiał już czytać, pisać i rachować. Po ukończeniu szkoły powszechnej uczył w III Gimnazjum Klasycznym w Warszawie, gdzie po zdaniu egzaminu został od razu przyjęty do klasy drugiej. Rychło stał się najlepszym uczniem w klasie i pozostawał nim przez 6 lat nauki. Po ukończeniu Gimnazjum ze złotym medalem i uzyskaniu świadectwa dojrzałości w 1870 r., rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. Jako student także wyróżniał się pilnością i pracowitością. Wolny czas poświęcał na lekturę książek z zakresu przyrodoznawstwa oraz humanistyki, poszerzając swoje horyzonty intelektualne. Ukończywszy ze złotym medalem studia, dostał propozycję objęcia asystentury u Juliana Kosińskiego w prowadzonej przez niego klinice chirurgicznej w Warszawie. Chcąc jednak poznać świat, na początku swej drogi zawodowej zgłosił się jako lekarz na wyprawę dookoła świata, organizowaną przez hr. Benedykta Tyszkiewicza. Wyprawa nie zrealizowała ostatecznie założonego celu, ale Matlakowski zdążył poznać Paryż, Niceę i Marsylię.

Powróciwszy do Warszawy, został asystentem-wolontariuszem w wydziałowej klinice chirurgicznej Polikarpa Girsztowta, a następnie trzecim asystentem w klinice Kosińskiego. Wyczerpujący tryb życia początkującego chirurga – praca naukowa, wizyty u chorych na mieście, a w godzinach wieczornych praca w szpitalu – nadwyrężył jego zdrowie. Niepokojące objawy gruźlicy zmusiły go do szukania pomocy u cieszącego się wielką sławą Tytusa Chałubińskiego. Ten poradził mu wyjazd do alpejskiego uzdrowiska Fürstenhof (Tyrol). Latem 1878 r. Matlakowski spędził tam kilkutygodniowy urlop, co dobrze wpłynęło na jego zdrowie.

Pod koniec 1880 r. został członkiem czynnym Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, w którego działalności brał nadzwyczaj aktywny udział, zarówno jako prelegent, jak i członek różnych ciał powoływanych przez Towarzystwo.

W 1882 r., wygrawszy konkurs, Matlakowski objął stanowisko ordynatora kobiecego oddziału chirurgicznego w Szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie. Swojemu powołaniu lekarskiemu oddawał się bez reszty, osobiście opiekując się chorymi po cięższych operacjach i pielęgnując ich z wielką troskliwością. Był wziętym lekarzem. Wśród pacjentów cieszył się ogromną popularnością i uznaniem, a wśród lekarzy – szacunkiem. Wiele osób leczył bezinteresownie. Wśród tych, którym udzielał pomocy, byli m.in. Władysław Biegański i Stefan Żeromski.

Praktyka lekarska zaowocowała fachowymi publikacjami medycznymi, ogłaszanymi na łamach „Pamiętnika Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”, „Medycyny”, „Rocznika Medycyny Polskiej” (później „Rocznika Medycyny Krajowej”), „Gazety Lekarskiej”, „Przeglądu Lekarskiego”, „Przeglądu Chirurgicznego”, „Nowin Lekarskich”, „Archiv für Gynaekologie”, „Archiv für Klinische Chirurgie”. Od 1881 r. Matlakowski znalazł się w gronie nowych właścicieli „Gazety Lekarskiej”, wszedł również do jej komitetu

redakcyjnego. Jego działalność pisarska na polu medycyny nie ograniczała się tylko do specjalistycznych opracowań. Wiele uwagi poświęcał wybitnym zmarłym lekarzom, których sylwetki i działalność prezentował na łamach wspomnianych czasopism. Jako reprezentant „Gazety Lekarskiej” wziął w 1882 r. udział w zjeździe Lekarzy i Przyrodników Czeskich, na którym wystąpił z referatem. Pogarszający się stan zdrowia spowodował, że w 1883 r. wyjechał na kurację do Szmeksu (obecnie Smokowiec na Słowacji). Ponieważ nie przyniosła ona spodziewanego efektu ze względu na niesprzyjające warunki pogodowe, w roku następnym, za wskazaniem Chałubińskiego, ponownie udał się pod Tatry, tym razem jednak na ich galicyjską stronę – do Zakopanego.

Pod koniec 1884 r. Matlakowski zaręczył się z Julią Zaborowską, a 18 kwietnia następnego roku wziął z nią ślub. Przyszłą żonę poznał w 1877 r. podczas wizyty w Chodczu na Kujawach u kolegi ze studiów Józefa Wigóry. Nowożeńcy udali się w podróż poślubną do Londynu. Matlakowski godziny przedpołudniowe spędzał zwykle na wizytach w szpitalach, pragnąc zapoznać się ze stosowanymi tam zasadami antyseptyki i aseptyki. Bywał zapraszany do asystowania przy bardziej interesujących operacjach, słuchał też wykładów wybitnych specjalistów. Po powrocie z tych zajęć rozpoczynał – już wspólnie z żoną – zwiedzanie Londynu i jego okolic. Odbyszszy praktykę w szpitalach londyńskich, udał się z żoną na kilkutygodniowy urlop do miejscowości leczniczej Eastbourne, a powróciwszy do Warszawy, zaczął wykorzystywać doświadczenia zdobyte w Anglii.

Intensywny tryb życia spowodował, że w październiku 1885 r. dostał po raz pierwszy silnego krwotoku z płuc, co na parę tygodni wyłączyło go z pracy szpitalnej. Postępujący rozwój choroby pociągnął za sobą konieczność systematycznego leczenia klimatycznego i w następstwie, po kilku latach, wycofanie się z praktyki lekarskiej, a także rezygnację z pracy w szpitalu.

Za poradą Tytusa Chałubińskiego Matlakowski w 1886 r. znowu udał się do Zakopanego, tym razem z żoną i czteromiesięcznym synem Władysławem Kiejstutem. Pobyty w Zakopanem wpłynęły na poprawę stanu jego zdrowia na tyle, że w 1888 r. uznał za możliwe udanie się na kilka tygodni do Wiednia, w celu wzięcia udziału w zjeździe lekarskim oraz zwiedzenia tamtejszych szpitali. Śmierć jego drugiego syna Stanisława Olgierda i wyczerpująca praca, którą próbował zagłuszyć boleść po stracie, spowodowały ponowne pogorszenie się jego zdrowia. Od czerwca do października 1890 r. przebywał znowu w Zakopanem, ponieważ jednak poprawa nie następowała, dalsze kuracje odbywał w Arco w południowym Tyrolu, w Mentonie (Lazurowe Wybrzeże) oraz w Merano (północne Włochy). W czerwcu 1891 r. urodziła mu się córka Katarzyna Zorza, a w październiku tegoż roku Matlakowski wraz z rodziną ponownie znalazł się ze względów zdrowotnych w Zakopanem, gdzie przebywał przez 18 miesięcy (do wiosny 1893 r.). Powrócił tam po kilkumiesięcznej przerwie. Niestety, kolejna zima spędzona w Zakopanem (1893/94) doprowadziła na skutek niesprzyjającego zbiegu okoliczności do gwałtownego pogorszenia stanu jego zdrowia. W pierwszy dzień świąt Bożego Narodzenia 1893 r. sporządził testament, w którym żonę ustanowił jedyną spadkobierczynią całego mienia i dorobku. W kwietniu 1894 r. Matlakowscy wyjechali z Zakopanego i udali się do Zbijewa na Kujawach, do majątku rodziców Julii (dwór rozebrano po II wojnie światowej). Tam, po ponad rocznym pobycie, Matlakowski zmarł 26 czerwca 1895 r. Trzy dni później pochowany został na cmentarzu w pobliskim Chodczu, w grobie rodzinnym. Grób Matlakowskiego jako zasłużonego dla dokumentowania kultury ludowej Podhala jest tu znany i otoczony szacunkiem.

Medycyna i niesienie pomocy chorym były życiowym powołaniem Matlakowskiego, ale jego zainteresowania nie ograniczały się tylko do tego, obejmowały również humanistykę, wyróżnił się bowiem również w dziedzinach etnografii i językoznawstwa. Był także artystą – literatem i plastykiem. Debiutem literackim Matlakowskiego były jego korespondencje z Paryża, publikowane w 1876 r. na łamach „Medycyny”, w których opisywał z talentem tamtejszy świat lekarski. Jego relacje ze Zjazdu Lekarzy i Przyrodników w Pradze (1882 r.), zamieszczane w „Gazecie Lekarskiej”, mają walory literackie. Wybitnie literackim dziełem są *Wspomnienia z Zakopanego*, wydane z ineditów, publikowane najpierw na łamach „Wszechświata” (1897 r.) i „Biesiady Literackiej” (1899 r.), a w końcu w osobnych edycjach książkowych (Warszawa 1901, Kraków 1989, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991). Niemalże zalety pióra uwidaczniają się w wydanych blisko 100 lat po śmierci Matlakowskiego wspomnieniach, które zaczął pisać w wieku 20 lat. Należy tu także wspomnieć o wiernym, filologicznym przekładzie Szekspirowskiego *Hamleta* (*Hamlet — krolewic duński*, Kraków 1894 [faktycznie 1895]) autorstwa Matlakowskiego, opatrzonym wstępem i komentarzami. Najobfitszy jego dorobek w dziedzinie humanistyki stanowią jednak prace etnograficzne. Ludoznawstwem zaczął się interesować w 1882 r., kiedy to podczas pobytu w Buhajówce na Ukrainie u Feliksa Szostakowskiego, nad którym wcześniej sprawował opiekę lekarską i z którym się zaprzyjaźnił, zaczął notować miejscowe przezwiska i wyrazy gwarowe. Mniej więcej w tym samym czasie opracował *Zbiór wyrazów ludowych dawnej Ziemi Czerskiej*, który dopiero w 1891 r. został opublikowany w „Sprawozdaniach Komisji Językowej Akademii Umiejętności” (t. 4, Kraków 1891). Autor zebrał w nim wyrazy z zakresu rolnictwa i młynarstwa. W następnym, 5 tomie (1894 r.) ukazał się jego *Słownik wyrazów ludowych zebrany w Czerskiem i na Kujawach* (wcześniej jako odbitka „Sprawozdań Komisji Językowej”, Kraków 1892).

Matlakowski był też jednym z inicjatorów powołania periodyku poświęconego ludoznawstwu. Kiedy ta inicjatywa została sfinalizowana i w 1887 r. ukazał się miesięcznik „Wisła”, Matlakowski opublikował na jego łamach następujące ludoznawcze prace materiałowe: *O nazwach krow na podstawie rękopisu z zeszłego wieku* (t. 3, Warszawa 1889), *Licytacja dziewcząt* (t. 3, Warszawa 1889), *Bajki i gadki dziecięce* (t. 4, Warszawa 1890), *Do słownika nazw topograficznych* (t. 4, Warszawa 1890), *Wołania na zwierzęta* (t. 4, Warszawa 1890), *Dyngus śmigus* (t. 5, Warszawa 1891), *Materiały do a pochylonego* (t. 5, Warszawa 1891), *O nazwach krow, psow i owiec w Zakopanem* (t. 5, Warszawa 1891), *Oracja czyli zaproszenie na wesele* (t. 6, Warszawa 1892), *Przy międleniu lnu na Podhalu* [pieśni] (t. 8, Warszawa 1894), *Melodia dożynkowa* [„we wsi Zbijewie [...] w pow. wrocławskim”] (t. 9, Warszawa 1895). Po śmierci Matlakowskiego redakcja „Wisły” opublikowała jeszcze dwa jego teksty: *Ubior weselny na Kujawach* (t. 10, Warszawa 1896) i *Z letniej wycieczki do Bieniszewa* (t. 14, Warszawa 1900).

Gdy los rzucił go na Podhale, a stan zdrowia nie pozwalał na uprawianie turystyki górskiej, owe zainteresowania ludoznawcze już podczas pierwszego pobytu pod Giewontem skierowały jego uwagę na życie i kulturę górali podhalańskich. Kierując się własną pasją, ale zapewne także pod wpływem kontaktów z Bronisławem Dembowskim i Stanisławem Witkiewiczem, podjął studia nad ludowym budownictwem podhalańskim i zdobnictwem. Efektem jego badań są do dziś fundamentalne prace: *Budownictwo ludowe na Podhalu* (Kraków 1892; reprint Kraków 1948 (tylko same tablice), Poronin 1996, Kielce [2009]) oraz *Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu. Zarysy życia ludowego* (Warszawa 1901; wyd. 2 Warszawa 1915, reprint Warszawa 1980, Kielce 2008). W zbieraniu materiałów etnograficznych pomagała mu żona. By nadać swoim tekstom charakter fachowy,

Matlakowski zaczął jako samouk studiować architekturę, nadto, obdarzony talentem plastycznym, wzbogacał je własnymi rysunkami. *Budownictwo* składa się z dwóch części. Pierwsza, w formie książki, zawiera charakterystykę krajobrazu podhalańskiego i sposobu jego zasiedlenia, a także analizę lokalizacji, budulca, konstrukcji, planów architektonicznych, motywów zdobniczych i innych elementów. W tej części Matlakowski dał też wyraz swoim zainteresowaniom językoznawczym, publikując *Spis wyrazów, które mogłyby być niezrozumiałymi dla czytelnika*, zawierający określenia gwarowe związane nie tylko z budownictwem, ale także z innymi aspektami życia górali. Był to pierwszy publikowany słownik gwary podhalańskiej, wyprzedzający leksykograficzne prace Dembowskiego. Część druga dzieła, w formie osobnej teki, zawiera tablice z planami i rysunkami inwentaryzacyjnymi, nader starannie wykonanymi. Poniekąd dalszym ciągiem *Budownictwa*, aczkolwiek dziełem całkowicie samoistnym wydawniczo, jest *Zdobienie*, którego wydania wszakże autor nie doczekał; na skutek trudności finansowych ukazało się ono dopiero 6 lat po jego śmierci. Scharakteryzował w nim Matlakowski motywy i wzory zdobnicze („ornamentykę” – jak pisał) spotykane na Podhalu. Oprócz zdobnictwa drewna omówił także inne jego formy, np.: wytłaczanie i wyszywanie na skórze, hafty na suknie i płótnie, rytowanie w żelazie i mosiądzu oraz kucie w kamieniu. Zgodnie z podtytułem książki – *Zarysy życia ludowego* – opisał kulturę materialną i życie codzienne Podhalan: zagrodę, wnętrza izby, budynki gospodarcze, rolnictwo, sianokosy, pasterstwo, obróbkę lnu, pracę w lesie, odzież, pożywienie; przedstawił również opis wesela góralskiego i innych zwyczajów. Zarówno *Budownictwo*, jak i *Zdobienie*, dzieła o ogromnej wartości dokumentacyjnej, są bezcennym źródłem dla badaczy historii kultury materialnej podhalańskiej góralszczyzny; mają też wybitne walory literackie, dotąd niedostrzegane przez historyków literatury tatrzańskiej. Nowe, łączne wydanie *Budownictwa i Zdobienia*, przygotowane do druku przez Oskara Sosnowskiego, spłonęło podczas II wojny światowej w Pałacu Staszica w Warszawie. Warto w tym miejscu wspomnieć, że Matlakowski z racji swej wiedzy wchodził w skład komitetów organizacyjnych działów etnograficznego i przemysłu ludowego Jubileuszowej Powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie w 1894 r. W dziale etnograficznym znajdowała się osobna ekspozycja oryginalnych galicyjskich domostw chłopskich, wśród których wyróżniała się chałupa Jędrzeja Krzeptowskiego z Zakopanego, brata Sabaty, sprowadzona i wyposażona w sprzęt domowy staraniem Matlakowskiego (Jan Bujak, *Muzealnictwo etnograficzne w Polsce*, s. 22, 32). Władysław Matlakowski i Julia z Zaborowskich (zm. 1919 r.) mieli troje dzieci: Stanisława Olgerda, zmarłego w dzieciństwie, Władysława Kiejstuta (1886-1982), ziemianina, właściciela wzorowego majątku w Głaznowie k. Krośniewic (pow. kutnowski) i Katarzynę Zorzę (1891-1923), artystkę malarkę.

Spuścizna rękopiśmienna Matlakowskiego znajduje się w Głównej Bibliotece Lekarskiej w Warszawie. Przechowywany tu *Pamiętnik*, w którym Matlakowski opisywał m.in. swoje pobyty w Zakopanem, przygotował i wydał, opatrując przedmową i komentarzem Janusz Kapuścik (*Wspomnienia z życia przeszłego i teraźniejszego (1850-1895)*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991). W 1976 r. imię dr Władysława Matlakowskiego otrzymał Zespół Szkół Zawodowych (obecnie Budowlanych) w Zakopanem, kontynuujący tradycję Szkoły Przemysłu Drzewnego, założonej w 1876 r.

Bibliografia

Ikonografia: portret, olej (?), mal. A. Kamiński; oryg. zniszczony wraz z biblioteką Towarzystwa Lekarskiego w Warszawie w czasie okupacji hitlerowskiej; reprodukcja fot.

w zbiorach Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem; „Polski Słownik Biograficzny”, t. XX (A. Kowalska-Lewicka); K. Matlakowski, *Władysław Matlakowski (19. XI. 1850–26. V. 1895)*, [w:] *Dzieje Warki 1321-1971. Studia i materiały*, praca zbiorowa [red. B. Dymek i in.], Warszawa 1975, s. 165-171; P. Szarejko, *Słownik lekarzy polskich XIX wieku*, t. II, Warszawa 1994; L. Długolecka-Pinkwart, M. Pinkwart, *Zakopane od A do Z*, Warszawa 1994; ciż, *Zakopane. Przewodnik historyczny*, wyd. 3, Bielsko-Biała 2003; Z. Radwańska-Paryska, W. H. Paryski, *Wielka encyklopedia tatrzańska*, Poronin 1995; *Ziemiańscy XX wieku. Słownik biograficzny*, red. J. Leskiewiczowa i in., cz. 3, Warszawa 1996 [biogram Władysława Kiejstuta, syna Władysława] (T. M. Matlakowska-Weber, oprac. red. D. Rzepecka); *Władysław Matlakowski (1850-1895). Źródła do biografii i bibliografia*, wyd. i oprac. J. Kapuścik, Warszawa 1991; *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”*, t. 15, Warszawa 1977 [1978]; R. Drojecka, *Władysław Matlakowski – lekarz i etnograf*, „Problemy” 15, 1959, nr 2 (155), s. 131-133; *Dzieje folklorystyki polskiej 1864-1918*, red. H. Kapeluś, J. Krzyżanowski, Warszawa 1982; W. Gentil-Tippenhauer, *Władysław Matlakowski 1850-1895*, „Wierchy” 20, 1950-1951 [1951], s. 196-199; F. Hoesick, *Legendowe postacie zakopiańskie. Wybór z „Tatr i Zakopanego”*, Warszawa 1959, s. 455-459; J. Janczy, *Władysław Matlakowski (1850-1895)*, „Tatry” 2013, nr 2 (44), s. 84-89 [fot.]; J. Kapuścik, *Władysław Matlakowski. Lekarz – pisarz – uczony*, Warszawa 1995; L. S. K[orotyński], *Władysław Matlakowski*, „Wisła” 10, 1896, z. 1, s. 207–212 [bibliografia prac publikowanych w „Wiśle”]; *List Władysława Matlakowskiego do Zygmunta Kramsztyka* [do druku podał i oprac. W. Olszewicz], „Wierchy” 6, 1928, s. 1-7; *Listy o stylu zakopiańskim 1892-1912. Wokół Stanisława Witkiewicza*, wstęp, komentarze, oprac. M. Jagiełło, Kraków 1979; A. Kutrzebianka, *Rozwój etnografii i etnologii w Polsce*, Kraków 1948, s. 24-25; W. H. Melanowski, *Władysław Matlakowski, syn ludu, wybitny lekarz i odkrywca podhalańskiej sztuki zdobniczej*, „Polski Tygodnik Lekarski” 8, 1953, nr 12, s. 478-480; nr 13, s. 518–519; W. Noszczyk, P. Andziak, *Władysław Matlakowski*, „Polski Przegląd Chirurgiczny” 57, 1985, nr 4, s. 346-352; J. Peszke, *Od wydawcy*, [w:] W. Matlakowski, *Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu. Zarysy życia ludowego*, Warszawa 1901, s. [5]–[11]; tenże, *Władysław Matlakowski (*d. 19 listopada r. 1850 †d. 26 czerwca r. 1895)*, [w:] tamże, s. I–XCI; S. Sierotwiński, *Nad rękopisem Władysława Matlakowskiego*, „Tygodnik Powszechny” 11, 1955, nr 4 (495), s. 8; T. Staich, *Wstęp*, [w:] W. Matlakowski, *Wspomnienia z Zakopanego*, Kraków 1989; R. Talewski, *Dr med. Władysław Matlakowski jako etnograf*, „Przegląd Lekarski” 25, 1969, S. II, nr 3, s. 326-331; przedruk: „Archiwum Historii Medycyny” 34, 1971, z. 2, s. 179-186; tenże, *Portrety zakopiańskich lekarzy ze słownikiem biograficznym 1850-1983*, Zakopane 1985, s. 20–24; W. Tatarkiewicz, *Od wydawcy*, [w:] W. Matlakowski, *Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu. Zarysy życia ludowego*, wyd. 2, Warszawa 1915, s. I–II; S. Witkiewicz, *Matlakowski i sztuka ludowa*, „Gazeta Lekarska” 30, 1895, s. II, t. 15, nr 30, s. 781-784; przedruk [w:] tenże, *Pisma tatrzańskie*, t. 2, Kraków 1963, s. 348-351; *Pisma zebrane*, t. 3: *W kręgu Tatr*, cz. 2, Kraków 1970, s. 423-428; J. Bujak, *Muzealnictwo etnograficzne w Polsce (do roku 1939)*, Zesz. Naukowe UJ 413, Prace Etnograficzne 8, Wrocław–Kraków 1975 (tu: s. 22, 32); A. Mietz, J. Pakulski, M. Pawlak, *Wpisani w dzieje Chodcza*, Chodecz–Włocławek 1989.

Archiwa

Informacje prof. Jana Święcha, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UJ (2013 r.).

Autorzy:

Wiesław Aleksander Wójcik

Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK w Krakowie
Wiesław Aleksander Wójcik, *Władysław Matlakowski*, [w:] *Etnoznawcy. Portal wiedzy o dorobku polskiej etnografii*, red. K. Ceklarz, A. W. Brzezińska, J. Koźmińska, D. Kasprzyk, etnoznawcy.pl, 2025-03-06.

Włodzimierz Majdewicz

PAMIĘĆ O WŁADYSŁAWIE MATLAKOWSKIM

Miejsc trwale upamiętnionych i w rozmaity sposób związanych z postacią oraz pracą twórczą Władysława Matlakowskiego najwięcej jest na ukochanym przez niego Podhalu, a szczególnie w Zakopanem i jego okolicach.

Wspomnieć należy zegar na wieży kościoła św. Rodziny (obecnie Najświętszej Rodziny) przy ul. Krupówki, ufundowany w 1899 r. przez żonę Władysława, Julię Matlakowską, także tablicę umieszczoną w 1971 r. na domu przy ul. Kasprusie 15 (wewnątrz zachowane malowidło wykonane przez Matlakowskiego).

W 1976 r., z okazji setnej rocznicy powstania Szkoły Snycerskiej (od 1885 r. c. k. Szkoły Zawodowej Przemysłu Drzewnego), kontynuującemu jej tradycje Zespołowi Szkół Zawodowych, nadano imię Władysława Matlakowskiego.

Założony w 1969 r. Szkolny Zespół Regionalny „Budorze” działający przy Zespole Szkół Budowlanych im. dra Władysława Matlakowskiego w Zakopanem, brał udział w wielu konkursach i festiwalach w kraju i zagranicą (m.in. we Włoszech, Francji, Niemczech, Republice Czech, Słowacji, Hiszpanii i Węgrzech), odnosząc liczne sukcesy. Jest Laureatem Międzynarodowego Festiwalu Folkloru Ziem Górskich w Zakopanem i zdobywcą „Złotej Ciupagi”.

Aktywność w kultywowaniu pamięci o Władysławie Matlakowskim przejawia Stowarzyszenie „Zakopiańska Budowlanka”, zrzeszające absolwentów i przyjaciół Zespołu Szkół Budowlanych im. dr Władysława Matlakowskiego w Zakopanem.

Filia Muzeum Tatrzańskiego im. dr Tytusa Chałubińskiego na stałej wystawie *Styl zakopiański – inspiracje* prezentuje w góralskiej chacie – jednym z najcenniejszych zabytków budownictwa ludowego w Zakopanem, część przedmiotów opisanych przez Władysława Matlakowskiego.

Ale nie tylko Podhale pamięta o Władysławie Matlakowskim. Pamiętają o nim również na Mazowszu, skąd pochodził i na związanych z nim u kresu życiowej drogi Kujawach.

Wciąż żywa jest pamięć o Władysławie Matlakowskim w Warce, miejscu jego urodzenia, do którego nostalgicznie wracał w swoich wspomnieniach.

Najstarszą pamiątką związaną z Władysławem Matlakowskim w jego rodzinnym mieście jest poświęcona mu tablica epitafijna w kościele pw. Matki Bożej Szkaplerznej, zbudowanym w latach 1652-1746, a konsekrowanym w roku 1793.

W Warce na osiedlu Winiary od dawna istnieje ulica Władysława Matlakowskiego.

1 grudnia 1998 r. w poczytnym miesięczniku „Głos Warki”, wydawanym przez Towarzystwo Miłośników Miasta Warki wraz z Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce, ukazał się artykuł Anny Kornatek pod tytułem *Władysław Matlakowski. Człowiek i Dzieło*.

1 września 2000 r. na stronie tytułowej „Echa Warki” (nr 30) eksponowano z okazji 150. rocznicy urodzin Władysława Matlakowskiego fotografię drewnianej rzeźby portretowej autorstwa Ryszarda Kozłowskiego z napisem **WYBITNY CHIRURG, ETNOGRAF, UCZONY, PISARZ, WŁADYSŁAW MATLAKOWSKI**.

W 2000 r., w 150. rocznicę urodzin Władysława Matlakowskiego, z inicjatywy Władysława Gwardysa², Honorowego Obywatela Miasta Warki i Honorowego Członka PTTK, wydana została metalowa odznaka pamiątkowa z wizerunkiem wielkiego warchanina, wykonana według projektu Włodzimierza Majdewicza.

² Władysław Gwardys (1933-2017) – Honorowy Obywatel Warki, Honorowy Członek PTTK, wieloletni Prezes Oddziału Miejskiego PTTK im. Wiktora Krawczyka w Warce, wieloletni członek, wiceprzewodniczący i Honorowy Przewodniczący Komisji Turystyki Pieszej ZG PTTK. Ceniony regionalista.

Jubileusz 700-lecia nadania praw miejskich Warce był okazją aby przypomnieć wspaniałych ludzi budujących historię tego miasta. W dniu 28 czerwca 2001 r. w ratuszu, w *Panteonie bohaterów Warki*, został odsłonięty portret Władysława Matlakowskiego. Odsłonięcia portretu dokonali potomkowie Władysława Matlakowskiego – Jacek Matlakowski i Adam Maciej Matlakowski, wiceburmistrz Teresa Knyzio oraz autor portretu Sławomir Ragan.

Od wielu lat Muzeum imienia Kazimierza Pułaskiego w Warce kultywuje i popularyzuje pamięć o Władysławie Matlakowskim.

W 2023 r., wspólnie z rodziną Matlakowskich z Warki oraz Muzeum Tatrzańskim w Zakopanem, zorganizowało wystawę biograficzną przybliżającą postać Władysława Matlakowskiego.

31 stycznia 2025 r. Muzeum im. K. Pułaskiego w Warce zaprosiło na muzyczne spotkanie z Podhalem. Był to pierwszy w tym roku *Wieczór z Kulturą*. Artystyczno-muzealny rok

rozpoczęto razem z Hanką Rybką³ i góralami. W informacjach zapisano: *Zapraszamy Państwa na muzyczne spotkanie z Podhalem, ponieważ w 2025 roku chcemy przypomnieć postać Władysława Matlakowskiego.*

Nawiązując do przypadających w tym roku: 175. rocznicy urodzin i 130. rocznicy śmierci Władysława Matlakowskiego, Muzeum w Warce zapowiada realizację kolejnej wystawy biograficznej.

W centrum Warszawy zawieruchę II wojny światowej przetrwała tablica epitafijna poświęcona pamięci dr. Władysława Matlakowskiego, dzieło Leopolda Wasilkowskiego⁴. Wykonana w 1897 r. tablica z portretem i bogatą symboliką znajduje się przy wejściu głównym do kościoła Parafii Rzymskokatolickiej Świętej Barbary na Koszykach w Warszawie, przy ul. Nowogrodzkiej 51.

W Zbijewie na Kujawach zachował się zarys fundamentów z XVIII w. dworu rodziny Zaborowskich, teściów Władysława Matlakowskiego – tam mieszkał, tworzył i zmarł 26 czerwca 1895 r. W pozostałościach dziewiętnastowiecznego parku dworskiego znajdują cztery dęby-pomniki przyrody: *Kiejstut* o obwodzie 758 cm, *Olgierd* o obwodzie 377 cm, *Władysław* o obwodzie 353 cm, *Stanisław* o obwodzie 348 cm. Symboliczne imiona dębów nawiązują do rodziny Matlakowskich.

Na cmentarzu parafialnym w Chodczu pochowany jest Władysław Matlakowski. Grobem opiekuje się Bractwo Miłośników Ziemi Chodeckiej.

W strukturach Oddziału Kujawskiego PTTK we Włocławku od 19 listopada 2019 r. działa Włocławski Klub Górski PTTK im. Władysława Matlakowskiego. W rozdziale III Regulaminu Klubu istnieje zapis mówiący o tym że jednym z celów jego działalności jest *propagowanie dorobku naukowego oraz sylwetki patrona Klubu.*

Pamiętają o Władysławie Matlakowskim na Podhalu, Mazowszu i na Kujawach.

Może watro pomyśleć o wprowadzeniu naszym zwyczajem

odznaki turystyczno-krajoznawczej PTTK

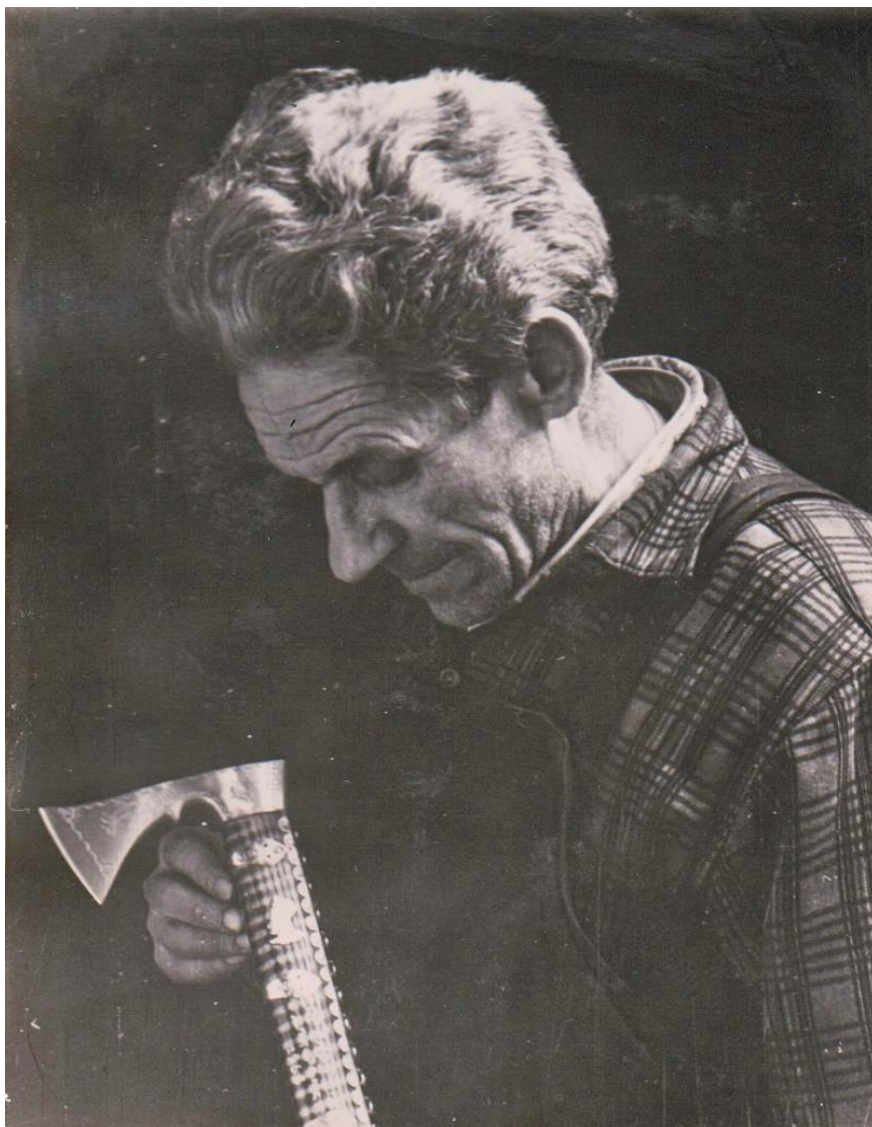
„TROPAMI WŁADYSŁAWA MATLAKOWSKIEGO”

³ Hanna Rybka za swoje osiągnięcia artystyczne otrzymała z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego Brązowy Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. W 2022 r. została dyrektorem prestiżowego Międzynarodowego Festiwalu Folkloru Ziem Górskich w Zakopanem.

⁴ Leopold Wasilkowski (1865-1929) – wybitny rzeźbiarz figuratywny, absolwent paryskiej Academie Julian. Większość jego dzieł nie przetrwała II wojny światowej.

WŁADYSŁAW GĄSIENICA MAKOWSKI SENIOR

Wspomnienie w 50. rocznicę śmierci

Władysław Gąsienica Makowski Senior (1908-1975)

Fot. Włodzimierz Majdewicz

Władysław Gąsienica Makowski Senior pochodził ze starego rodu góralskiego, od lat zajmował się twórczością artystyczną, działalność rozpoczął w latach 30. XX w.⁵. Wykonywał pięknie zdobione ciupagi, noże zbójnickie o inkrustowanych mosiądzem rękojeściach, spinki do góralskich koszul, klamry i broszki. Był twórcą znanym w Zakopanem i na całym Podhalu. Jego prace nawiązujące do starych podhalańskich wzorów zdobyły wiele nagród na konkursach sztuki ludowej i zyskały mu wśród znawców opinię ambitnego twórcy.

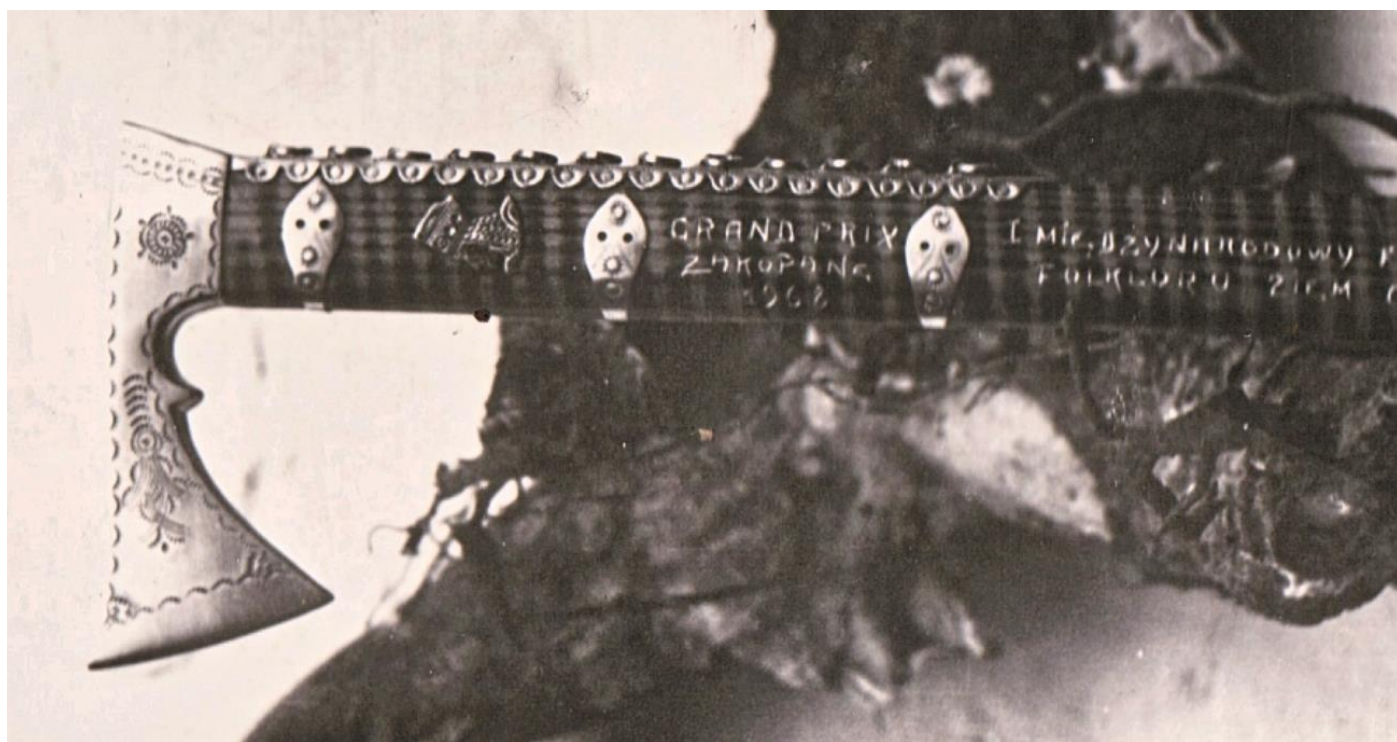
Pana Władysława i jego żonę Katarzynę poznałem latem 1968 r. Z żoną Marią spędzaliśmy kolejny urlop wędrując po turystycznych tatrzańskich szlakach. Gościnny domek państwa Gąsieniców Makowskich był dla nas punktem wypadowym i miejscem wypoczynku. Z zainteresowaniem obserwowałem pracę pana Władysława.

⁵ „Rocznik Podhalański”, tom X, Zakopane 2007, s. 321.

Wiele dowiedziałem się o sposobach wytwarzania tych metalowych cacek i charakterystycznych cechach podhalańskiego wzornictwa. Pewnego razu pan Władysław z dumą pokazał nam starą, lecz dobrze zachowaną księgę. Było to z pietyzmem przechowywane dzieło Władysława Matlakowskiego *Zdobienie i sprzęt ludu polskiego na Podhalu. Zarysy życia ludowego*. Księga ta była skarbem pana Władysława i wielokrotnie zawarte w niej rysunki stawały się źródłem inspiracji w jego twórczości. Czytałem już o tej książce, ale po raz pierwszy miałem ją w ręku i mogłem zapoznać się z jej zawartością. Zafascynowały mnie tablice ze świetnymi precyzyjnymi rysunkami spinek, klamer i innych przedmiotów. Przypuszczalnie było to jedno z pierwszych wydań tej cennej pracy.

W tym czasie dobiegały końca przygotowania do mającego odbyć się we wrześniu roku 1968 I Międzynarodowego Festiwalu Folkloru Ziem Górskich – *Tatrzańska Jesień*. Początki festiwalu sięgają okresu II Rzeczypospolitej. Pierwsze święto folkloru górskiego odbyło się w 1935 r. w Zakopanem pod tytułem *Święto Gór*. W 1937 r. zmieniono nazwę na *Tydzień Gór*, który zorganizowano w Wiśle.

W 1968 r. do udziału w festiwalu *Tatrzańska Jesień* oprócz polskich zespołów zaproszono grupy z zagranicy. Zespoły rywalizowały o główną nagrodę, którą była „Złota Ciupaga”.

„Złota Ciupaga” 1968 r.
Fot. Włodzimierz Majdewicz

Wykonanie głównej nagrody „Złotej Ciupagi” powierzono cenionemu mistrzowi Władysławowi Gąsienicy Makowskiemu Seniorowi. W czasie naszej obecności w Zakopanem pan Władysław wykańczał „Złotą Ciupagę”. Zaprojektował i wykonał również przeznaczone dla wszystkich uczestników festiwalu pamiątkowe odznaki. Skórzane odznaki miały kształt stylizowanego liścia jesionu z tłoczonym napisem *Tatrzańska Jesień* i wpiętą mosiężną główkę harnasia. Taka sama główka umieszczona był na „Złotej Ciupadze”.

Fot. Włodzimierz Majdewicz

Katarzyna i Władysław Gąsienica Makowscy
Fot. Włodzimierz Majdewicz

Z posesji państwa Gąsieniców Makowskich widać było po drugiej stronie potoku dom. Z jego białą ścianą kontrastowała przyciągając uwagę olbrzymia stalowa spinka góralska. Mieszkał tam syn pana Władysława, również Władysław Gąsienica Makowski (1930-2006), wybitny artysta kowal- metaloplastyk. Znaczące miejsce w jego twórczości znalazła sztuka sakralna. Wykonywał tabernakula, monstrancje, kute klęczniki. Jeden z nich wykuł dla Jana Pawła II. Jego dziełem jest metaloplastyka w kościele parafialnym Świętego Krzyża w Zakopanem, wystroje w kościołach: w Gronkowie k/Nowego Targu, na Płazówce w Zakopanem oraz w Wysokiej k/Kalwarii Zebrzydowskiej. W 1984 r. otrzymał Nagrodę

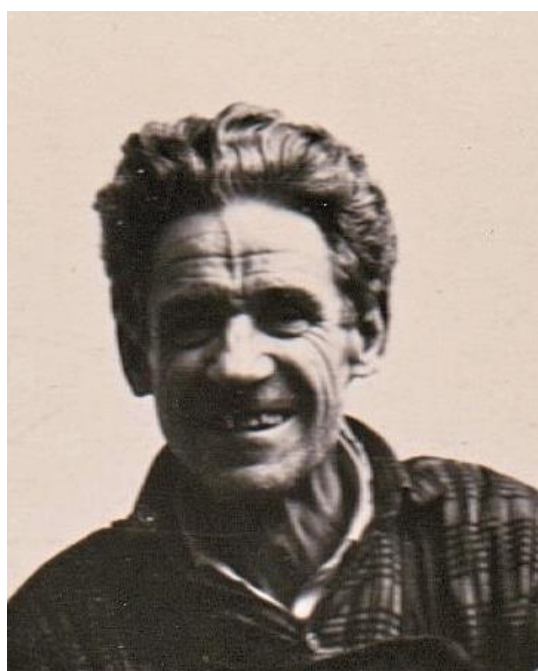
im. Oskara Kolberga. Wnuk pana Władysława to znany samorządowiec, poseł na Sejm I i II kadencji, starosta tatrzański w latach 1999-2014.

Z tamtych wizyt u państwa Gąsieniców Makowskich pozostało wspomnienie serdecznego uśmiechu gospodarza i przemiłej gościnniej pani Katarzyny. Po latach kilku lat wstąpiłem tam z grupą turystów z Warszawy. Z zainteresowaniem chłonęli oni opowieści pana Władysława, oglądali jego warsztat i oglądali wyroby, delektując się przepysznym plackiem ze śliwkami.

Osobistą i szczególnie cenną pamiątkę tamtych zakopiańskich spotkań jest mój stary turystyczny mapnik ozdobiony przez pana Władysława Gąsienicę Makowskiego Seniora wykonaną przez niego spinką góralską.

Fot. Włodzimierz Majdewicz

Władysław Gąsienica Makowski Senior zmarł 21 marca 1975 r., pochowany został w Zakopanem na cmentarzu przy ulicy Nowotarskiej (Sektor / Rząd / Numer F1/2 /4).

Elżbieta Sidorowska

Wiceprezes Oddziału PTTK im. M. Tokarskiego we Włodawie

UROCZYSTOŚĆ W PANTEONIE PTTK

W sobotę 8 lutego 2025 r. o godz. 11.00, w Panteonie PTTK w kościele Matki Bożej Wspomożycielki Wiernych przy ul. Josepha Conrada 7 w Warszawie, odbyła się uroczystość upamiętniająca Mieczysława Tokarskiego – Członka Honorowego PTTK. Po uroczystej mszy świętej w kaplicy, zwanej „Panteonem PTTK”, nastąpiło poświęcenie tablicy epitafijnej.

Zmarłego żegnano następującymi słowami:

MIECZYŚLAW TOKARSKI urodzony 7 lutego 1947 r. w Rudnie, w powiecie chełmskim, w woj. lubelskim. Zmarł 5 maja 2024 r. w Chełmie, został pochowany na cmentarzu komunalnym we Włodawie. Z wykształcenia technik mechanik, z zamiłowania krajoznawca, regionalista, kolekcjoner, pasjonat historii – szczególnie Powstania Styczniowego. **Członek Honorowy PTTK**, Honorowy Przewodnik Turystyki Pieszej, Zasłużony Przewodnik PTTK, Zasłużony Instruktor Krajoznawstwa. Przez prawie całe swoje dorosłe życie – ponad 50 lat – związany z Włodawą. Za swoją pracę społeczną, różnorodną działalność i osiągnięcia, został wyróżniony tytułem „Primus civis urbis Vlodaviae” tzn. „Pierwszy Obywatel Miasta Włodawa”. Jako przewodnik z niesamowitą wiedzą, rozślawił to miasto w całej Polsce, głównie poprzez działalność turystyczną oraz uczestnictwo w inicjatywach i imprezach turystyki kwalifikowanej. Był założycielem i wieloletnim prezesem Oddziału PTTK we Włodawie. Obecnie nazwanym jego imieniem. Uhonorowany wieloma odznaczeniami państwowymi, resortowymi i regionalnymi. Oto niektóre z nich: „Złoty Krzyż Zasługi”, „Zasłużony Działacz Turystyki”, „Zasłużony pracownik Rolnictwa”, Złota Honorowa Odznaka Polskiego Związku Filatelistów, „Zasłużony dla Województwa Lubelskiego”. Był autorem i

recenzentem wielu publikacji oraz artykułów w prasie lokalnej i ogólnopolskiej. Jako kurator różnych wystaw o tematyce historycznej był jednocześnie ich mecenasem i sponsorem. Ścisłe współpracował z Muzeum – Zespołem Synagogalnym we Włodawie i był aktywnym członkiem Rady Programowej.

Mieczysław Tokarski to człowiek renesansu, skromny i wrażliwy. Z ogromnym poczuciem humoru. Kochał przyrodę i ludzi. W sposób szczególny zjednywał sobie sympatię otoczenia. Miał przyjaciół w całej Polsce. Część z nich dzisiaj, zgromadziła się w tym kościele, by uczcić jego pamięć.

Umarłych wieczność dotąd trwa, póki pamięcią im się płaci.

(W. Szymborska)

Drodzy zebrani... Goście, Przyjaciele, Rodzino!

My... tutaj zgromadzeni, przybyliśmy dla niego, dla Mietka Tokarskiego, by uczcić jego pamięć.

Każdy z nas ma swoje indywidualne, osobiste wspomnienia z nim związane. Żadne notki biograficzne, hasła słownikowe nie oddadzą tego, co wspólnie przeżyliśmy. Był to człowiek niesamowity, nietuzinkowy, indywidualista, erudyta, zafiksowany na historię Polski – szczególnie walk narodowo-wyzwoleńczych.

Posiadał rozliczne hobby, a takie najbardziej zaskakujące to Kanada, którą interesował się szczególnie.

Dla nas, całej PTTK-owskiej Rodziny z włodawskiego Oddziału, był mistrzem, wodzem, niedoścignionym wzorem. Postać bardzo charakterystyczna, rozpoznawalna, z ogromnym poczuciem humoru. Nazywany „Kawalarzem z Włodawy”. Ale... pod szorstką powierzchownością kryła się wielka wrażliwość, mądrość i empatia. Pamiętał o wszystkich. Był uważny, bacznie obserwujący otaczający świat. Szczególnie bliska była mu natura. Zwierzęta, które przygarniał czy ptaki, które dokarmiał. Zbierał nasionka i sadzonki, by stworzyć przy budynku Kółka Rolniczego we Włodawie swoisty ogród botaniczny.

Ja znałam go prawie 40 lat. I dla mnie osobiście był jak drugi ojciec. Czasami nawet mówiłam do niego żartobliwie „Tato”. Był dla mnie bardzo dużym wsparciem w chorobie nowotworowej. Zwykle ludzie utożsamiają się z chorym goląc głowy, a on, że był łysy to zakładał moją perukę i w niej paradował, żeby mnie rozśmieszyć.

Tak, jak wielu z nas – mnie także Mietek zaraził potrzebą wędrowania, zwiedzania, poznawania miejsc nowych lub wracania do miejsc dobrze znanych, do podróżowania. Podróżowania nie po to, by uciec przed życiem, ale by życie nam nie uciekło. Podróżowania, by zdobyć pieczętkę, bo w kręgach turystycznych – „Miecio Pieczętka” brzmiało wielokrotnie.

Mówi się, że przyjaciele są jak rodzina, którą sobie wybieramy. Nikt nie zmusza nas do bycia razem. Dobrze było być razem i czuć przyjacielską więź z Mietkiem. Pozostała pustka, ale... powiedzmy sobie: „Więcej optymizmu!” – przecież zostawił po sobie całe rzesze wychowanków, naśladowców i miejmy nadzieję, że jego dorobek przetrwa w następnych. Z całego serca pragnę Wszystkim podziękować za przybycie.

Jest z nami żona Małgorzata.

Są przedstawiciele: Kręgu Członków Honorowych PTTK, ZG PTTK⁶, Komisji Turystyki Pieszej ZG, Komisji do Współpracy z WP, Komisji Krajoznawczej ZG, Kapituły Odznaczeń ZG, reprezentanci różnych środowisk z Włodawy z liczną grupą członków PTTK i Przyjaciół, przedstawiciele oddziałów PTTK z całej Polski: z Lublina, z Chełma, z Kazimierza Dolnego, z Radzyna Podlaskiego, z Łodzi, z Opoczna, z Żarnowa, z Tomaszowa Mazowieckiego, z Piotrkowa Trybunalskiego, z Oddziału Stołecznego w Warszawie. Dziękuję wszystkim, których nie wymieniłam, a są tu obecni.

PAMIĘTAJMY o MIETKU!

Fot. ktpzg.pttk.pl

⁶ Krąg Członków Honorowych PTTK reprezentowali: Dziekan Kręgu Andrzej Gordon, Sławomir Koprysz, Ryszard Mamenas, Włodzimierz Majdewicz – kustosz Panteonu PTTK, Włodzimierz Szafiński, Henryk Tomkiewicz, Tadeusz Sobieszek.

Fot. Paweł Enskajt

Fot. Paweł Enskajt

Fot. Paweł Enskajt

Fot. Paweł Enskajt

Fot. Paweł Enskajt

Jan Piwnik
Klub PTTK „Varsovia”

WARSZAWSKIE ŚLADY ŻOŁNIERZY WYKLĘTYCH 1944-1956

Od 2011 r. 1 marca obchodzone jest święto państwowe – Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych. To właśnie tego dnia w 1951 r., w więzieniu mokotowskim, zamordowano płk. Łukasza Cieplińskiego ps. „Pług” – Prezesa IV Zarządu Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” oraz 6 członków Zarządu „WiN”.

Niniejszy artykuł ma na celu poszerzenie wiedzy wśród turystów o Żołnierzach II Konspiracji, zwanych Wyklętymi, Niezłomnymi, czyli o polskim podziemiu niepodległościowym z lat 1944-56.

W związku z tym Klub PTTK „Varsovia” proponuje indywidualną wycieczkę po Warszawie, podczas której będzie można zwiedzić najważniejsze obiekty związane z Żołnierzami Wyklętymi.

WYKAZ OBIEKTÓW MOKOTÓW

1. Ul. Rakowiecka 37

Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL (dawny areszt śledczy byłego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego). Jest to muzeum historyczne, które gromadzi pamiątki związane z historią Żołnierzy Wyklętych, powojennego podziemia antykomunistycznego oraz organizacji niepodległościowych z czasów PRL.

PRAGA

2. Ul. Strzelecka 8/róg ul. Środkowej

W latach 1944-45 w kamienicy mieściła się Kwatera Główna NKWD w Polsce. W okresie 1945-48 w budynku znajdował się areszt Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. W 2020 r. w kamienicy otwarto Izbę Pamięci IPN.

3. Ul. Namysłowska 6

W latach 1944-56 działało na tym terenie więzienie karnośledcze, tzw. „Toledo”, słynące z wyjątkowo brutalnych przesłuchań. Wielu więźniów nie przeżyło stosowania „niedozwolonych” metod.

W 2001 r. przy ul. Namysłowskiej 6 został odsłonięty Pomnik „Pomordowanych w praskich więzieniach 1944-56”.

Toledo 1957 r.

Fot. http://www.warszawa1939.pl/i.php?o=11listopada_15_36pp_28

4. Skwer im. Plk. Antoniego Żurowskiego (usytuowany pomiędzy ulicami 11 Listopada, Inżynierską i Ratuszową)

Głaz – pomnik upamiętniający płk. Antoniego Żurowskiego ps. „Andrzej” (umiejscowiony na środku skweru jego imienia) – ostatniego komendanta VI Obwodu AK Warszawa-Praga, dowódcy Powstania Warszawskiego na Pradze. Został aresztowany we wrześniu 1944 r., skazany dwukrotnie na karę śmierci i uwolniony przez oddział mjr. „Orlika” (Mariana Bernaciaka) z „WiN-u” w lipcu 1945 r. W latach 1945-56 ukrywał się.

Pułkownik Antoni Żurowski

Fot. pl.wikipedia.org

5. Ul. Wileńska 2/4 – gmach dawnej Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych

W latach 1944-45 pierwsza siedziba Miejskiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (MUBP).

6. Ul. Cyryla i Metodego 4 – budynek Cerkwi Prawosławnej

W latach 1945-50 druga siedziba Stołecznego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (SUBP). Tablica poświęcona żołnierzom organizacji niepodległościowych lat 1944-56 (w 1950 r. SUBP przeniesiono do odbudowanego Pałacu Mostowskich na Muranowie, przy ul. Nowolipie 2).

7. Ul. Jagiellońska 38/Al. Solidarności

W części budynku ówczesnego Gimnazjum im. Władysława IV w latach 1944-45 znajdował się Trybunał Wojenny Armii Czerwonej. W piwnicach były cele aresztu, a na boisku szkolnym urządzono rodzaj aresztu podręcznego.

8. Ul. Sierakowskiego 7/róg ul. Kłopotowskiego – dawny Żydowski Dom Akademicki

Najpierw placówka NKWD, następnie siedziba Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego – 1945 r. (MBP), a po przeniesieniu MBP do budynku przy ul. Koszykowej, siedziba Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie (tablica upamiętniająca więzionych i zamordowanych przez NKWD i UB w latach 1944-56).

9. Ul. Sierakowskiego 9 – Szkoła Podstawowa nr 395 im. Rtm. Witolda Pileckiego

Na ścianie budynku znajduje się popiersie Rotmistrza Witolda Pileckiego. Patron szkoły był oficerem Komedy Głównej AK i Organizacji „NIE”. Został stracony przez UB w więzieniu mokotowskim 25 maja 1948 r.

ŚRÓDMIEŚCIE

10. Ul. Świętojańska 8 (Stare Miasto) – Archikatedra Św. Jana Chrzciciela

Epitafium poświęcone Żołnierzom Wyklętym, odsłonięte w dniu 1 marca 2022 r. przez kardynała Kazimierza Nycza.

11. Pl. Józefa Piłsudskiego – Grób Nieznanego Żołnierza

Tablica upamiętniająca Żołnierzy Wyklętych odsłonięta 15 sierpnia 2016 r. przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę. Na tablicy znajduje się dziewięć haseł, m.in. Las Stocki – 24 maja 1945 r., Obława Augustowska – 12-21 lipca 1945 r.

12. Ul. Karowa 18

Siedziba przedwojennego Teatru Malickiej. Po 1945 r. miejsce pokazowych procesów żołnierzy II Konspiracji. Obecnie siedziba Wydziału Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego.

13. Ul. Koszykowa 4/Al. Ujazdowskie 11

Dawny gmach Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (1945-54):

a/ na południowej ścianie budynku tablica pamiątkowa poświęcona więzionym i pomordowanym żołnierzom powojennego podziemia niepodległościowego,

b/ w 2021 r. na dziedzińcu obecnego Ministerstwa Sprawiedliwości odsłonięto pomnik Jana Rodowicza ps. „Anoda” – porucznika AK i działacza podziemia komunistycznego.

OCHOTA

14. Ul. Koszykowa 82

W latach 1946-55 budynek był siedzibą Wojskowego Sądu Rejonowego (WSR) w Warszawie. Na ścianie budynku WSR znajduje się tablica upamiętniająca ofiary reżimu komunistycznego, skazane na karę śmierci lub długoletnie więzienie.

15. Ul. Chałubińskiego 3B/róg ul. Oczki – przedwojenny gmach dowództwa Korpusu Ochrony Pogranicza

a/ druga siedziba i areszt śledczy Głównego Zarządu Informacji Wojska Polskiego (GZI WP). Na budynku znajduje się tablica pamiątkowa ku czci ofiar zbrodni Informacji Wojskowej,

b/ pierwsza siedziba GZI WP mieściła się we Włochach k/Warszawy przy ul. Świerszcza 2, w willi „Jasny Dom”, w okresie od lutego do października roku 1945. Przez areszt znajdujący się w piwnicach willi przeszło około tysiąca żołnierzy polskiego podziemia, w tym m.in. gen. August Emil Fieldorf ps. „Nil”.

Napisy na ścianie piwnicy w Willi „Jasny Dom”

Fot. histmag.org

TRASA WYCIECZKI

(przejścia piesze + przejazdy komunikacją miejską)

1. Zbiórka przy ul. Rakowieckiej 37, dziedziniec Muzeum Żołnierzy Wyklętych i Więźniów Politycznych PRL – **obiekt nr 1**
2. Przejazd metrem z Mokotowa na Pragę
a/ linią M1 z przystanku „Pole Mokotowskie” do przystanku „Świętokrzyska”
b/ przesiadka na linię M2 i przejazd do przystanku „Szwedzka”
c/ wyjście na ul. Strzelecką, a następnie spacer tą ulicą do ul. Śródkowej – **obiekt nr 2**
3. Spacer ul. Strzelecką, ul. 11 Listopada do ul. Namysłowskiej – **obiekt nr 3**
4. Spacer ul. Namysłowską, ul. Ratuszową do Skweru im. Płk. Antoniego Żurowskiego – **obiekt nr 4**
5. Spacer ul. 11 Listopada, ul. Targową do ul. Wileńskiej – **obiekt nr 5**
6. Spacer przez Plac Wileński do ul. Cyryla i Metodego – **obiekt nr 6**
7. Spacer ul. Cyryla i Metodego, ul. Targową, Al. Solidarności do ul. Jagiellońskiej – **obiekt nr 7**
8. Spacer ul. Jagiellońską, ul. Kłopotowskiego do ul. Sierakowskiego – **obiekt nr 8 i 9**
9. Spacer ul. Sierakowskiego do Al. Solidarności, a następnie przejazd do Śródmieścia tramwajem nr 4, 20 lub 26 z przystanku „Park Praski” do przystanku „Stare Miasto”. Potem przejście przez Plac Zamkowy do ul. Świętojańskiej – **obiekt nr 10**
10. Spacer ul. Świętojańską, ul. Krakowskie Przedmieście, ul. Trębacką do Placu Piłsudskiego – **obiekt nr 11**
11. Przejście z Placu Piłsudskiego ul. Tokarzewskiego-Karaszewicza do ul. Karowej – **obiekt nr 12**
12. Przejazd autobusem nr 116 lub 180 z przystanku „Hotel Bristol” do przystanku „Plac Na Rozdrożu” – **obiekt nr 13**
13. Spacer Alejami Ujazdowskimi do ul. Pięknej, a następnie przejazd na Ochotę autobusem nr 159 z przystanku „Piękna” do przystanku „Krzywickiego” przy ul. Koszykowej – **obiekt nr 14**
14. Spacer ul. Koszykową, ul. Chałubińskiego do ul. Oczki – **obiekt nr 15**

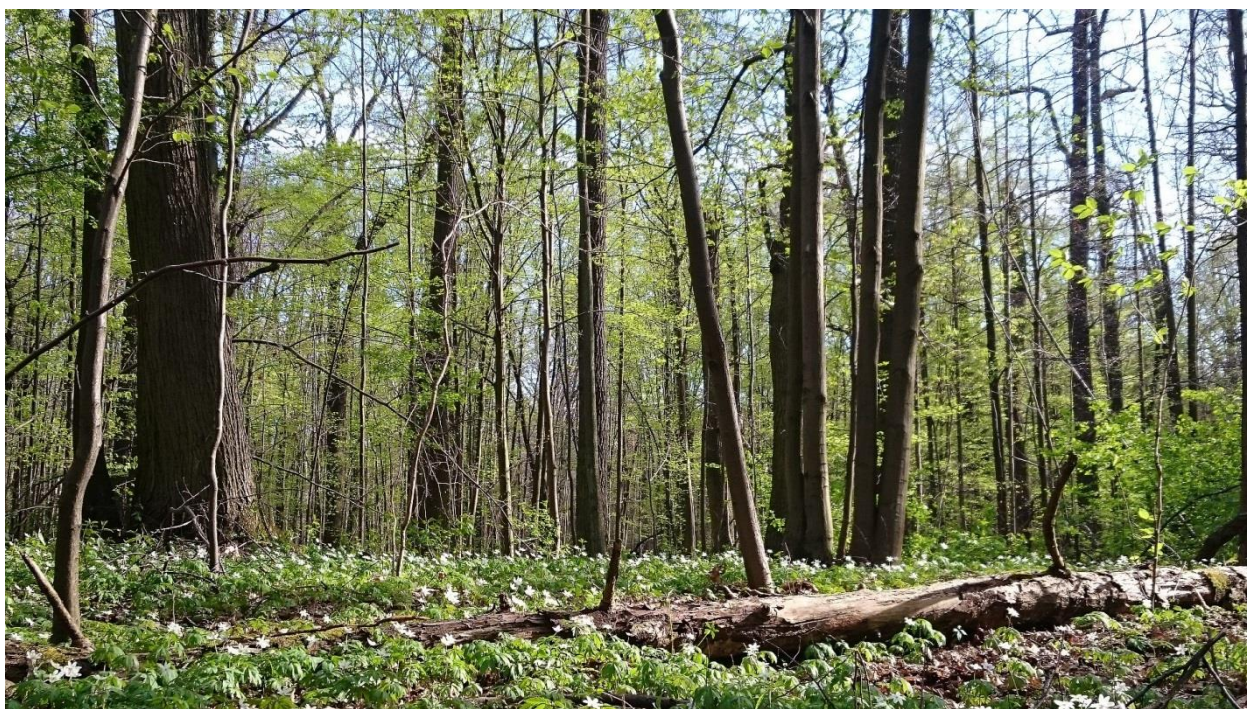
REZERWATY PRZYRODY W WARSZAWIE

Otoczająca nas przestrzeń, często wyróżniająca się charakterystycznymi cechami przyrodniczymi, topograficznymi czy historycznymi, to właśnie krajobraz. W obrębie stolicy położone są atrakcyjne przyrodniczo obszary stanowiące idealne miejsce na weekendowy spacer dla miłośników natury. Wśród nich znajdują się rezerwaty przyrody, do których odwiedzenia serdecznie zachęcam.

Rezerwat Przyrody (RP) – jest to obszar obejmujący zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym ekosystemy, określone gatunki roślin i zwierząt, elementy przyrody nieożywionej mające istotną wartość ze względów naukowych, przyrodniczych i kulturowych bądź krajobrazowych. W Warszawie znajduje się 12 Rezerwatów Przyrody:

1. RP im. „Króla Jana III Sobieskiego”

Utworzony w 1952 r. w dzielnicy Wawer (ul. Kościuszkowców). Jest to rezerwat leśny o powierzchni 114,4 ha. Celem jego powołania jest ochrona starodrzewu dębowego w wieku 150-170 lat. Jest najstarszy spośród 12 Rezerwatów Przyrody w Warszawie.

Fragment Rezerwatu Przyrody im. Króla Jana III Sobieskiego
Fot. pl.wikipedia.org

2. RP „Las Bielański”

Utworzony w 1973 r. w dzielnicy Bielany, w trójkącie ulic: Podleśnej, Marymonckiej, Wybrzeże Gdynskie (Wisłostrada). Jest to rezerwat krajobrazowy o powierzchni 130,4 ha. Na stałe w mniej dostępnych fragmentach lasu mieszkają kuny, wiewiórki i różnego rodzaju ptaki, między innymi dzięcioł czarny – symbol Lasu Bielańskiego.

3. RP „Bagno Jacka”

Utworzony w 1981 r. w dzielnicy Wesoła na obszarze lasów rembertowskich, na północ od ul. Okuniewskiej. Jest to rezerwat florystyczny /torfowiskowy o powierzchni 19,8 ha/. Teren pamiętany jest przez starszych mieszkańców Wesołej bardziej jako Bagno „Bartek”.

Widok z lotu ptaka na Bagno „Jacka”

Fot. pl.wikipedia.org

4. RP „Olszynka Grochowska”

Utworzony w 1983 r. w dzielnicy Praga Południe pomiędzy ulicami: Szeroką i Makowską. Jest to rezerwat krajobrazowy o powierzchni 57 ha. Celem ochrony jest szata roślinna oraz miejsce o znaczeniu historycznym (bitwa pomiędzy wojskami polskimi i rosyjskimi pod Grochowem 25 lutego 1831 r.).

5. RP „Jeziorko Czerniakowskie”

Utworzony w 1987 r. w dzielnicy Mokotów na południe od Trasy Siekierkowskiej. Jest to wodny rezerwat przyrody o powierzchni 47,7 ha. Przedmiotem ochrony jest fragment starorzecza Wisły z przyległym terenem.

6. RP „Las Kabacki im. Stefana Starzyńskiego”

Utworzony w 1987 r. w dzielnicy Ursynów pomiędzy ulicami: Puławską i Łukasza Drewny. Jest to rezerwat krajobrazowy o powierzchni 903,6 ha. Jest on największym rezerwatem przyrody w woj. mazowieckim. Dla ułatwienia zwiedzania rezerwatu i jego bezpieczeństwa, jak również bezpieczeństwa turystów, wyznaczone są szlaki turystyczne, którymi należy się poruszać.

Buki pospolite – pomniki przyrody w Rezerwacie Przyrody „Las Kabacki”

Fot. pl.wikipedia.org

7. RP „Las Natoliński”

Utworzony w 1991 r. w dzielnicy Ursynów, w rejonie ul. Nowoursynowskiej. Jest Rezerwatem leśnym o powierzchni 104,2 ha. Na terenie rezerwatu rośnie Dąb „Mieszko I” uważany za najstarsze drzewo na Mazowszu.

Dąb „Mieszko I”

Fot. pl.wikipedia.org

8. RP „Morysin”

Utworzony w 1996 r. w dzielnicy Wilanów. Jest położony pomiędzy Kanalem Sobieskiego a rzeczką Wilanówką. Jest to rezerwat krajobrazowy o powierzchni 53,5 ha.

9. RP „Skarpa Ursynowska”

Utworzony w 1996 r. na granicy dzielnic: Ursynów i Wilanów. Rezerwat obejmuje obszar położony między ul. Arbuzową a Pałacem Ursynowskim. Jest to rezerwat krajobrazowy o powierzchni 20,8 ha.

10. RP „Kawęczyn”

Utworzony w 1998 r. w dzielnicy Rembertów. Położony pomiędzy ul. Żołnierską i Marsa. Jest rezerwatem florystycznym o powierzchni 69,5 ha. Celem ochrony jest zachowanie ciepłolubnych gatunków roślin naczyniowych i ich stanowisk.

11. RP „Ławice Kielpińskie”

Utworzony w 1998 r. w dzielnicy Białołęka, na zachód od ul. Modlińskiej w kierunku Gminy Jabłonna. Jest to rezerwat faunistyczny. W granicach Warszawy obszar rezerwatu ma powierzchnię 88,3 ha. Przedmiotem ochrony są miejsca gniazdowania ptactwa wodno-błotnego, szczególnie kolonie gniazdowe rybitwy białoczelnej, a także miejsca lęgowe mewy śmieszki, mewy pospolitej, rybitwy rzecznej, sieweczki rzecznej, sieweczki obrożnej, brodziec piskliwego, tracza nurogęsia i zimorodka.

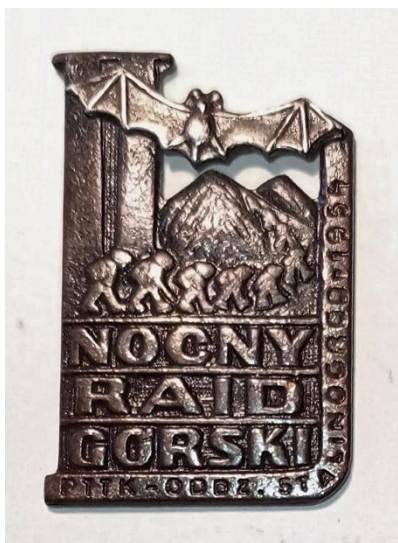
12. RP „Wyspy Zawadowskie”

Utworzony w 1998 r. w dzielnicy Wilanów oraz Wawer. Jest to rezerwat faunistyczny o powierzchni 184,7 ha. Celem jego utworzenia była ochrona ekosystemów wodnych w korycie środkowej Wisły.

Niektóre z Rezerwatów Przyrody w Warszawie zostały uznane za obszar **Natura 2000**. Dotyczy to: RP „Las Bielański”, RP „Las Natoliński” oraz RP „Króla Jana III Sobieskiego”. **Natura 2000** jest to program sieci obszarów objętych ochroną przyrody na terytorium Unii Europejskiej. Celem programu jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków /np. ptaków/, które uważane są za cenne i zagrożone w skali całej Europy.

SZUFLADA KOLEKCJONERA

Odznaki i znaczki rajdowe ze zbiorów Marii Alicji Zawadzkiej

1954

1960

1964

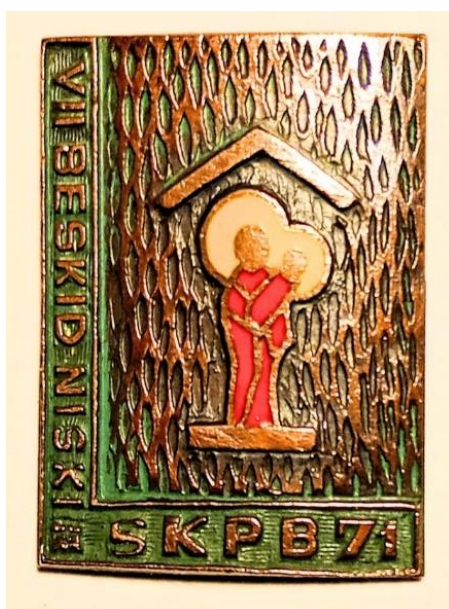
1967

1968

1969

1971

1975

Odznaka „GOT” Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego

